

I. Режа

1. Таълимга технологик ёндашувнинг моҳияти ва унинг узлуксиз ривожланиши.
2. Таълимни технологиялаштириш соҳасидаги асосий тоифа ва тушунчалар.
3. Таълим технологиясининг моҳиятли белги ва хусусиятлари.
4. Замонавий таълим технологиясининг концептуал асослари.
5. Анъанавий таълимнинг замонавий таълим технологияларига асосланган таълимдан фарқи.

II. Асосий тоифа ва тушунчалар

Технологик ёндашув, таълимни технологиялаштириш, технология, ишлаб чиқариш технологияси, таълим технологияси (ТТ), ўқитиш технологияси (ЎТ), педагогик технология (ПТ), педагогик тизим (ПТ), ўқитиш методикаси (ЎМ), фан методикаси (ФМ), концепция (ғоя), шахсга йўналтирилган таълим, тизимли ёндашув, фаолиятли ёндашув, суҳбатли ёндашув, муаммоли таълим, ҳамкорликдаги таълим.

III. Мавзуни ва алоҳида саволларини ўрганиш учун фойдаланилган ва тавсия этилаётган адабиётлар рўйхати

1. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат - Т.: ТДПУ, Низомий, 2003.
2. Авлиёкулов Н. Замонавий ўқитиш технологиялари.-Т., 2001.
3. Бершадский М.Е. В каких значениях используется понятие "технология" в педагогической литературе?//Школьные технологии.-2002.- №1.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М.: Педагогика, 1989.
5. Боголюбов В.И. Эволюция педагогических технологий //Школьные технологии - 2004. - № 4.
6. Голиш Л.В. Технологии обучения на лекциях и семинарах: Учебное пособие //Под общ. ред. акад. С.С. Гулямова. - Т.: ТГЭУ, 2005.
7. Епишева О.Б. Основные параметры технологии обучения. //Школьные технологии -2004.- № 4.
8. Ёўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. Т.: Ўқитувчи, 2004.
9. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта.- М.: Знание, 1989 / Новое в жизни, науке, технике. Сер. "Педагогика и психология". № 6.
10. Кушнир А.М. Методический плюрализм. //Школьные технологии.- 2004. № 4.

11. Очиллов М. Янги педагогик технологиялар. - Қарши, 2000.
12. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. - М.: Народное образование, 1998.
13. Саидахмедов Н.С. Педагогик амалиётда янги педагогик технологияларни қўллаш намуналари. - Т.: РТМ, 2000.
14. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт. - Т.: Фан, 2005.

IV. Ўз-ўзини текшириш учун савол ва топшириқлар

1. Таълимга технологик ёндашишнинг моҳияти нимада?
2. Муаллифлик таълим технологиясини лойиҳалаштиришда сиз қандай концептуал ҳолатлардан келиб чиқасиз? Нима учун?
3. “Таълим технологияси” тушунчаси “ишлаб чиқариш технологияси” тушунчасидан ҳосил бўлган деб таъкидланишига ўз талқинингизни беринг.
4. “Педагогик тизим”, “таълим технологияси”, “фан услубиёти” тушунчалари ўртасидаги муносабатни тушунтиринг.
5. Замонавий таълим технологияларига асосланган таълим ва анъанавий таълим фарқини тавсифлаб беринг.
6. Таълим технологияларининг моҳиятли белгиларига батафсил аниқлик беринг.

1. ТАЪЛИМГА ТЕХНОЛОГИК ЁНДАШУВНИНГ МОҲИАТИ ВА УНИНГ УЗЛУКСИЗ РИВОЖЛАНИШИ

1.1. Таълимга технологик ёндашувнинг моҳияти

Таълимни технологиялаштириш ғояси янгилик эмас. Бундан 400 йил аввал чех педагоги Ян Амос Коменский таълимни технологиялаштириш ғоясини илгари сурган. У таълимни “техникавий” қилишга ундаган, яъни ҳамма нарса нимага ўқитилса, муваффақиятга эга бўлсин. Натижага олиб келувчи ўқув жараёнини, у “дидактик машина” деб атаган.

Бундай дидактик машина учун аниқ қўйилган мақсадлар; бу мақсадларга эришиш учун, аниқ мослаштирилган воситалар; бу воситалар билан қандай фойдаланиш учун, аниқ қоидаларни топиш муҳимлигини ёзган.

Таълим назарияси ва амалиётида ўқув жараёнига технологик хусусиятни бериш учун 50-йилларда биринчи уринишлар қилиб кўрилган. Улар ўз ифодасини анъанавий ўқитиш учун мажмуали техник воситаларни яратишда топган.

Ҳозирги вақтда “педагогик технология ўқитишнинг техник воситалари ёки компьютерлардан фойдаланиш соҳасидаги тадқиқотлардек қаралмайди, балки бу таълим самарадорлигини оширувчи омилларни таҳлил қилиш, ишлаб чиқиш ҳамда усул ва материалларни қўллаш, шунингдек қўлланилаётган усулларни баҳолаш йўли орқали таълим жараёнининг асослари ва уни мақбуллаштириш йўллари ишлаб чиқишни аниқлаш мақсадидаги тадқиқотдир”.

Барча таълим ва тарбия ишларини педагогик технология йўлига ўтказиш, мактаб амалиёти педагогик жараёнини ихтиёрий муриш ва уни амалга оширишдан кескин бурилиши қуйидагиларни аниқлатади:

➤ унинг ҳар бир қисм ва босқичларининг изчил асосланганлиги (таълим жараёнини тартиблаштириш - батафсил аниқланган ва асосланган, ишларни маълум тартибидан ташкил топган қисмлар - мундарижа, ахборот ва бошқарувнинг йўл ва воситаларини бўлиш орқали мумкин қадар расмийлик ҳисоби назардан расмийлаштирилган);

➤ якуний натижани ҳаққоний ташхис қила олишга йўнатилганлиги;

➤ таълим жараёнига мавжуд шароит ва белгиланган вақт ичида қўйилган таълимий мақсад ҳамда ижобий натижага эришишни таъминлайдиган ишлаб чиқариш технологик жараёнининг мукамал, аниқ йўлга қўйилган, изчил, мувофиқлашган хусусиятини бериш;

➤ унинг самарадорлиги ва инсон имкониятлари (куч, вақт)ни мақбуллаштириш мақсади билан бутун таълим жараёнини бошқарувчанлиги.

1.2. Таълимга технологик ёндашув ва “таълим технологияси” тушунчаси маъносининг узлуксиз ўзгариши

Давр	Технологик ёндашувнинг намоён бўлиши	“ТТ” тушунчаси маъноси
XVII аср	XVII асрда Ян Амос Коменский, шундай таълим механизми, яъни уни “дидактик машина” деб номлаб, унинг устида изланиш олиб борган.	“Дидактик машина”
30-йиллар 50-йиллар- нинг ўртаси	30-йилнинг ўртасида АҚШнинг Индиана университетида талабаларга эшитиш ва кўриш (аудиовизуал) таълими бўйича маърузалар ўқилган, 1946й. шу ернинг ўзида эшитиш ва кўриш таълими бўйича мутахассисларни тайёрлаш курси: ишлаб чиқаришни режалаштириш, эшитиш ва кўриш воситаларни ишлатиш ва улар сифатини баҳолаш, шу воситаларни қўллаб ўқув жараёнини бошқариш дастурлари киритилди. 1954й. - профессор Б.Ф. Скиннер томонидан ишлар таксимоти (мавзу-қадам-ходимлар) бўйича ўргатишнинг мунтазамли технологиясини ўзида намоён этувчи, дастурлашган таълим модели (ДТ) асосланди. Қайтар алоқани назарда тутувчи: ҳар бир бажарилган ишнинг тўғрилигини тезкор баҳолаш ва агар кейинги қадамга хатолик бўлса қайтариш деб таъкидлаган	“ Таълимда технологиялар ” - “... маълумотга эга бўлиш соҳасида замонамизнинг бўлаги бўлган кашфиётлар, саноат маҳсулотлари ва жараёнларини қўллаш” (М. Кларк). педагогик мақсадларда ахборотни тақдим этишда эшитиш ва кўриш (аудиовизуал) воситаларини қўллаш
50-60- йиллар ўртаси	1958й. – Н.Краудер бир қатор берилган жавобларни тўғрилигига боғлиқ равишда қайтар алоқага мувофиқ жавобларни кўп танлаш ДТнинг кенгайтирилган чизмасини таклиф этди.	“ Ўргатувчи технология ” (Д.Финн, 1959) – педагогик мақсадда махсус яратилган эшиштириш воситаларидан фойдаланиш ва улардан фойдаланиш услубиёти

70-80-йил-
лар

Таълим технологиясини илмий асоси ахборот, телеалоқа назарияси, педагогик квалиметрияси, тизимли таҳлил, билиш жараёнини бошқариш назарияси, таълим жараёнини қулайлаштириш, педагогик меҳнатни илмий ташкиллаштириш ва бошқалар.

Эшитиш воситаларининг янги турлари: видеоманитофон, айланмали кадрпроектор, электрон ва блокнотли ёзув тахтаси ва бошқалар чиқара бошланди.

Таълим технологияси муаммолари бўйича Халқаро анжуманларда таълим технологиясига умумий моҳият таклиф этилди.

ТТ қўлланиш соҳаси - (1) ўқитишнинг техник воситалари, (2) маълумот олиш муаммоларига тизимли ёндашиши. “Биринчи соҳа ўқитиш воситаларида техника ютуқларини амалга ошириш билан, иккинчи соҳа эса, педагогик назарияни ривожланиши билан, уларни ташкиллаштиришнинг умумий назарияси бирлаштирилиши лозим бўлган иловага боғлиқ, яъни таълим муаммоларига тизимли ёндашишдир”.

П.Д. Митчел (1970 й.) ТТ бўйича 102 манбаларни таҳлил этиши натижасида ТТ маъноси ва педагог-технологлар вазифаси асосини шакллантиради: “Қутилаётган педагогик натижаларни олиш учун инсон, моддий ва молиявий манбаларни мақбул тақсимлаш”.

“ТТ муаммоларининг назарий тадқиқотларини ишлаб чиқувчи оқим, моҳир технологларнинг янги авлоди пайдо бўлди” (М. Эраут).

“Фақат содда одамларгина, технологияни - фақат мосламалар ва ўқув материаллар мажмуи деб ҳисоблайдилар”. Бу бундан кўпрогини ангалатади. Бу ташкиллаштириш йўли, бу материаллар, инсонлар, ташкилот, моделлар ва тизим туридаги “инсон-машина” тўғрисидаги тасаввур. Бу муаммонинг иқтисодий имкониятларини текшириш. Бундан ташқари, технология фан, санъат ва инсон кадри ўзаро ҳаракатига муҳим алоқага эга.

“Таълим воситасининг синоними ҳисобланмасдан, у фанлараро хилма-хил тасодифлар йиғиндиси, таълимнинг барча жиҳатлари билан боғлиқ бўлган, қиска таълимий лавҳадан то унинг барча ҳаракатларидаги миллий тизимлари ҳисобланади” – Д. Финн, Лондон, 1978.

“Таълимий технология”

ТТ - “таълим техник воситалари ёки компьютер соҳасидаги” изланишлар эмас; бу таълим жараёнининг самарадорлигини оширувчи омилларни таҳлил қилиш йўли билан, тузилмага келтириш ҳамда йўл ва материалларни қўллаш йўли билан, шунингдек қўлланилаётган усулларни баҳолаш орқали таълим жараёнини энг мақбуллаштириш тамойилларини аниқлаш ва йўллари ишлаб чиқиш мақсадидаги изланишдир”.

(Международный ежегодник по технологии образования и обучения – Лондон – Нью - Йорк, 1978 г.

“ТТнинг дастлабки моҳияти педагогик мақсадларда мулоқот қилишнинг эшитиш ва кўриш воситалари, кўрсатув, компьютер ва бошқа турдаги “юмшоқ” ва “каттик” воситалардан фойдаланишни англатган. Янги ва кенгрок маънода эса, таълим олиш шакллари мақбуллаштиришни ўз вазифалари деб кўюувчи, бутун таълим бериш жараёнини ҳамда билимларни техникавий ва инсоний манбаларни ҳисобга олган ҳолда ўзлаштириш ва уларнинг ўзаро ҳаракатини яратиш, қўллаш ва аниқлашнинг тизимли усулидир”.

(ЮНЕСКО, 1986 й.)

	80-йилларда ТТ тўғрисида Россия олимларининг биринчи нашрлари пайдо бўлди: "... хорижий тажрибалар ҳозир бизда яхши маълум бўлмай турибди. Лекин ТТ эшигимизни тақиллатаяпти" (Кларин, 1989)	"Педагогик технология" – атамаси педагогика фанида вужудга келди
90-йиллар	ТТ муаммоларини: В.П.Беспалько, В.Гузеев, В. Кларин, В. Монахов, Г. Селевко, С. Саидахмедов, Ж. Йўлдошев, С. Усмонов, М. Очиллов ва бошқалар ишлаб чиқдилар	
XXI асрнинг 1-ўн йиллари	<p>"Педагогиканинг предмети инсон табиати (боғлиқ бўлган) ва ўқув-тарбияви ҳаракатларининг самараси ўртасидаги қонуниятли муносабатлар ҳисобланади" Бир қанча услубиётлардан "танлаш ҳуқуқи" ўрнига, илмий, табиатга оид педагогика берилган ёки инсон тўғрисидаги аниқ билимлари асосида мавжуд шароитлар учун ҳаракатланишнинг мақбул йўллари оғли лойиҳалашни тақлиф этади. Маълумки, муаммонинг бундай берилишида педагогик "тажрибани умумлаштириш" ва "омма ижодкорлиги" ботқоғидан илмий изланиш майдонига ва юқори асосли психология – педагогика муҳандислигига ўзгаради. Ушбу матн парчасида ТТ - берилган шароитда педагогик вазифаларга мақбул эришиш йўллари дидир. Берилган шароитда мақбуллик – технологияни ҳаммабсоқ тизимли белгиси.</p> <p>"Педагогика учун технология маъносига алоҳида ҳеч нима ўхшамайдиганлар, шунингдек унга техник такрорланиш маъносини ўйлаш топшига ҳеч қандай сабаб йўқ. Моҳияти бўйича мавжудлик ва ишлаб чиқариш ижтимоийлик, инсоншунослик ва технология вазифаларини берилишидек қабул қилиш керак" (А.М. Кушнир, 2004 й.).</p>	

2. ТАЪЛИМНИ ТЕХНОЛОГИЯЛАШТИРИШ СОҲАСИДАГИ АСОСИЙ ТОИФА ВА ТУШУНЧАЛАР

2.1. "Ишлаб чиқариш технологияси", "таълимни технологиялаштириш", "таълимий технология", "таълим бериш технологияси", "педагогик технология" атамалари.

"Технология" атамаси педагогика фани томонидан ишлаб чиқариш соҳасидан ўзлаштирилганки, бунда "юқори асосли психология – педагогик муҳандислиги майдонига ўзгаради" (А.М. Кушнир, 2004 й.).

Технология моҳияти ва вазифаси бўйича инсоншунослик, ҳам ишлаб чиқариш, ҳам ижтимоий бор нарсаларни мавжуд бўлишидек қабул қилиш керак" (А.М. Кушнир, 2004 й.).

"Технология" юнонча сўздан келиб чиққан бўлиб, "techne" - маҳорат, санъат, малака ва "logos" - сўз, таълимот маъносини билдиради.

Ишлаб чиқариш технологияси:

- хомашё, материал, ярим тайёр махсулотларни олиш, уларни қайта тайёрлаш ёки уларга ишлов бериш *йўл ва усулларининг йиғиндис* (технологияни жараёнли-баёнли томони);
- юкорида кўрсатилган йўл ва усулларни ишлаб чиқувчи ва такомиллаштирувчи *илмий фан*. Технологияни илм сифатидаги вазифаси, моддий манба ва вақтлар кам сарфлашни талаб этувчи самарали ва тежамкор ишлаб чиқариш жараёнларини аниқлаш ва амалиётда улардан фойдаланишни аниқлаш мақсадидаги қонуниятларни топиш ҳисобланади (илмий томони);
- *жараённинг ўзи* – топилмани қазиб олиш ҳаракатлари, ишлов бериш, қайта ишлаш, транспортда ташиш, оморга жойлаш, саклаш, шунингдек ишлаб чиқаришнинг техник назорати (жараёнли ҳаракат томони).

Педагогик илм ва амалиётда “педагогик технология”, “таълимий технология” ва “таълим бериш технологияси” каби атамалар кенг қўлланилиши кузатилмоқда. Шу билан бирга уларни тушунишда алоҳида бўлган ўқиш турлари мавжуд. Авваламбор, аниқ ифодани бериш, уларни нима бирлаштириши, уларни нима ажратиб туришини тушуниш учун “технология” ва унинг келиб чиқувчилари: “технологик жараён”, “технологик ҳаракат”, “технологик харита”, “технологик тартиб” тушунчаларини аниқлаш лозим.

Таълимни технологиялаштириш бу ўқитиш жараёнига технологик ёндашиш асосида таълим мақсадларига эришишнинг энг мақбул йўллари ва самарали воситаларни тадқиқ қилувчи ва қонуниятларни очиб берувчи педагогик йўналишдир.

Таълим технологияси:

- бу мавжуд шароит ва ўрнатилган вақтда белгиланган таълимий мақсад ва кўзланаётган натижаларга кафолатли эришишни воситали таъминловчи, *мулоқот, ахборот ва бошқарувнинг энг қулай йўл ва ўқитиш воситаларининг тартибли йиғиндис* (таълим бериш технологиясининг жараён-баёнли жиҳати);
- бу мавжуд юзага келган таълимий жараён субъектларининг ҳамкорий ҳаракатлари, ҳақиқий жараён (таълим бериш технологиясининг амалий-жараён жиҳати) тартиби.

“Педагогик технология” – педагогик ҳодиса ва таълимни технологиялаштириш соҳасидаги жараёнда қўлланиладиган тушунча.

“Таълимий технология” – *таълим олиш шакллари*ни мақбуллаштиришни ўз вазифалари деб қўювчи, яъни бутун таълим бериш жараёнини ҳамда техникавий ва инсоний манбаларни ҳисобга олган ҳолда билимларни ўзлаштириш ва уларнинг ўзаро ҳаракатини яратиш, қўллаш ва аниқлашнинг тизимли усули” (ЮНЕСКО).

Таълим технологияси ва унинг концептуал асосномасини (ТТ илмий томони) ўз ичига олади.

2.2. “Педагогика тизими”, “таълимий технология”. таълим бериш технологияси”, “фан услубиёти”нинг фарқли хусусиятлари

Педагогика тизими – шахснинг бор сифатларини шакллантириш, ушбу ташкилий, мақсадга йўналтирилган ва педагогик таъсир кўрсатишни қўллаётган ўзаро боғлиқ восита, усул, жараёнларнинг йиғиндисини ифода қилувчи аниқ таълимийликдир (В.П. Беспалько бўйича).

Фанни ўқитиш услубиёти – таълим тизимида ушбу ўқув фанининг аҳамияти ва ўрнини белгилайди, унинг вазифаларини ва ўқитиш мазмунини аниқлайди, ушбу фан бўйича қўлланилаётган усул, шакл ва ўқитиш воситалари баёнини ўз ичига олади.

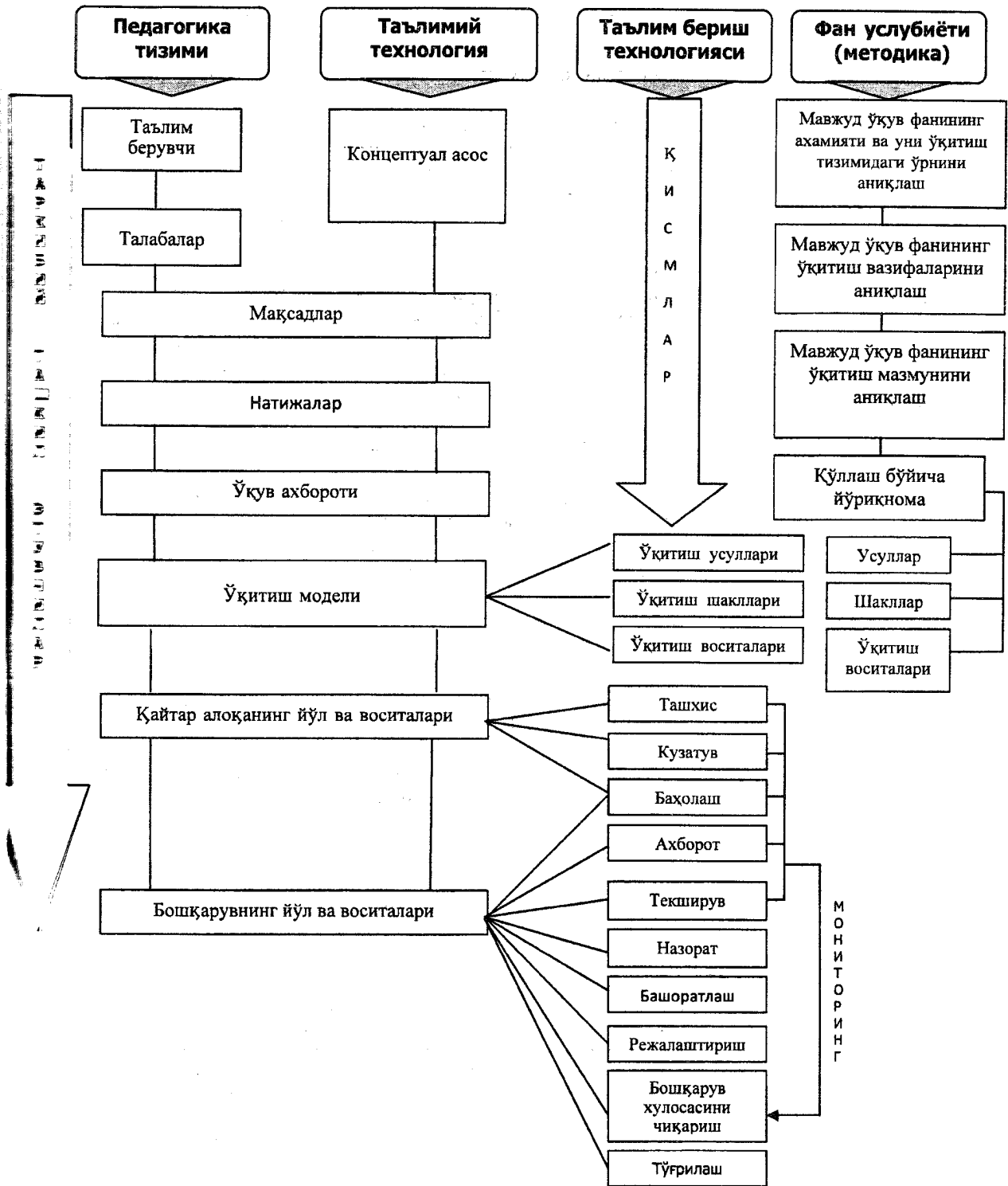
Фанни ўқитиш услубиётидан фарқли технология:

- “қандай ўқитиш керак?” деган саволга жавоб бермай, балки аҳамиятли қўшимча бўлган “*натижавий қандай ўқитиш ва ўқув жараёнини қандай қилиб энг мақбул ташкил этиш керак?*” деган саволга жавоб беради;
- *аниқ шароитлардан келиб чиққан ва маълум натижага йўналган, аниқ педагогик гояга* лойиҳаланади;
- ўз натижаларини *қайта ишлаб чиқариши* билан фарқланади;
- таълим олувчилар ва таълим берувчига йўналтирилган дарснинг услубий ишланмаларидан фарқли ўлароқ, таълим олишда уларнинг ўз фаолиятлари ҳисобига ютуқ таъминланишига йўналтирилади.

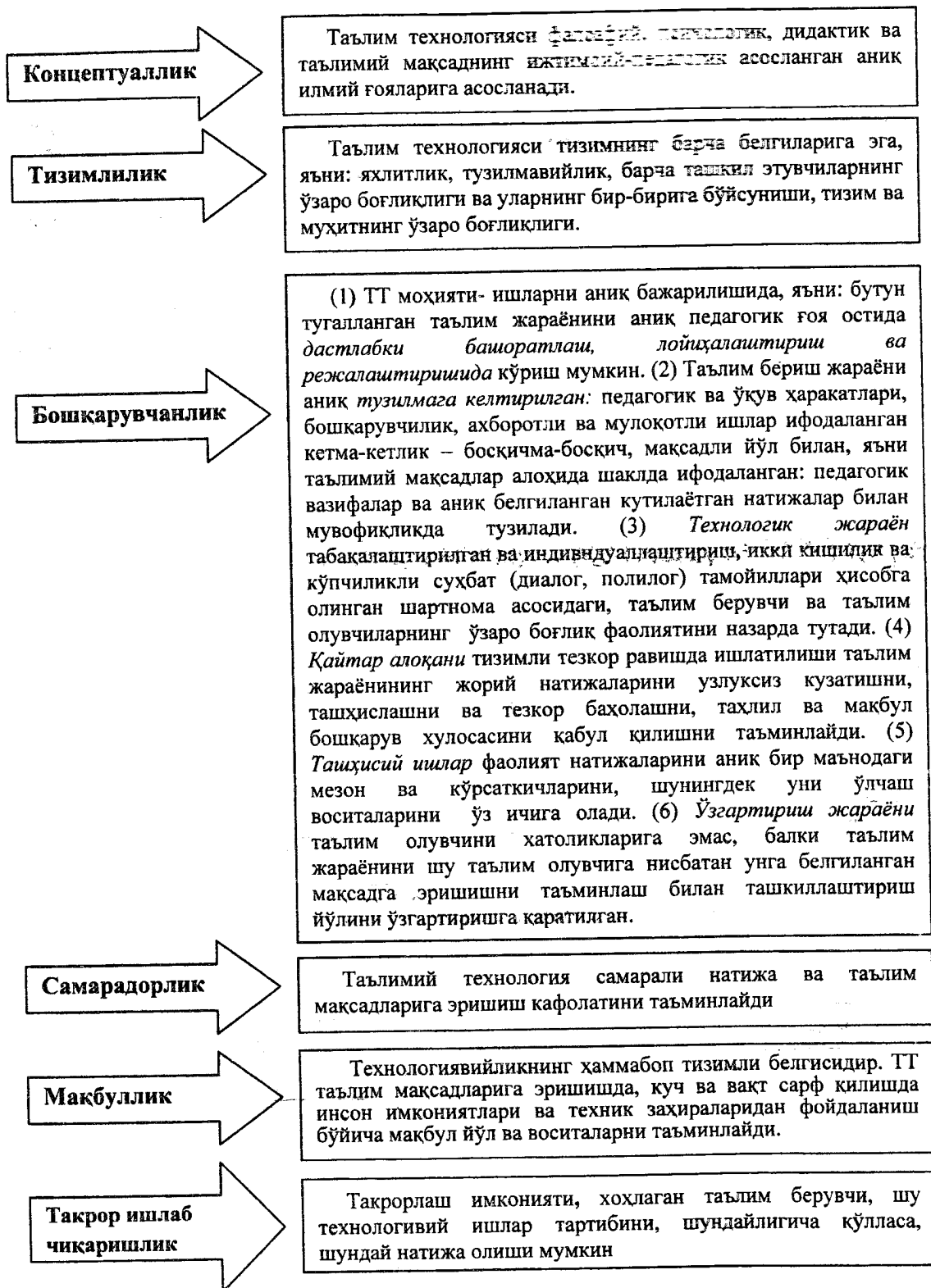
Услубиётчидан фарқли ўлароқ педагог-технолог:

- *тажриба ўтказмайди:* у аниқ белгиланган натижа билан иш олиб боради;
- ажратилган вақт ва мавжуд шароитларда белгиланган мақсадларни амалга оширишда гумон ҳосил қилмайдиган *саволчанг ўқитиш моделига* таянади;
- у ҳаракат қилади, *таълимий мақсадлар қўйишда аниқ педагогик вазифалар белгиланганда* ва *қўллаётган натижалар шакллантирилганда, таълим бериш жараёнида барди шароитлари аниқлангандан сўнг ҳаракат қилишни бошлайди.*

2.3. “Педагогика тизими”, “таълим технологияси”, “ўқитиш технологияси”, “фан услубиёти”нинг тизимли ташкил этувчилари ва элементлари

3. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ МОҲИЯТЛИ БЕЛГИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ

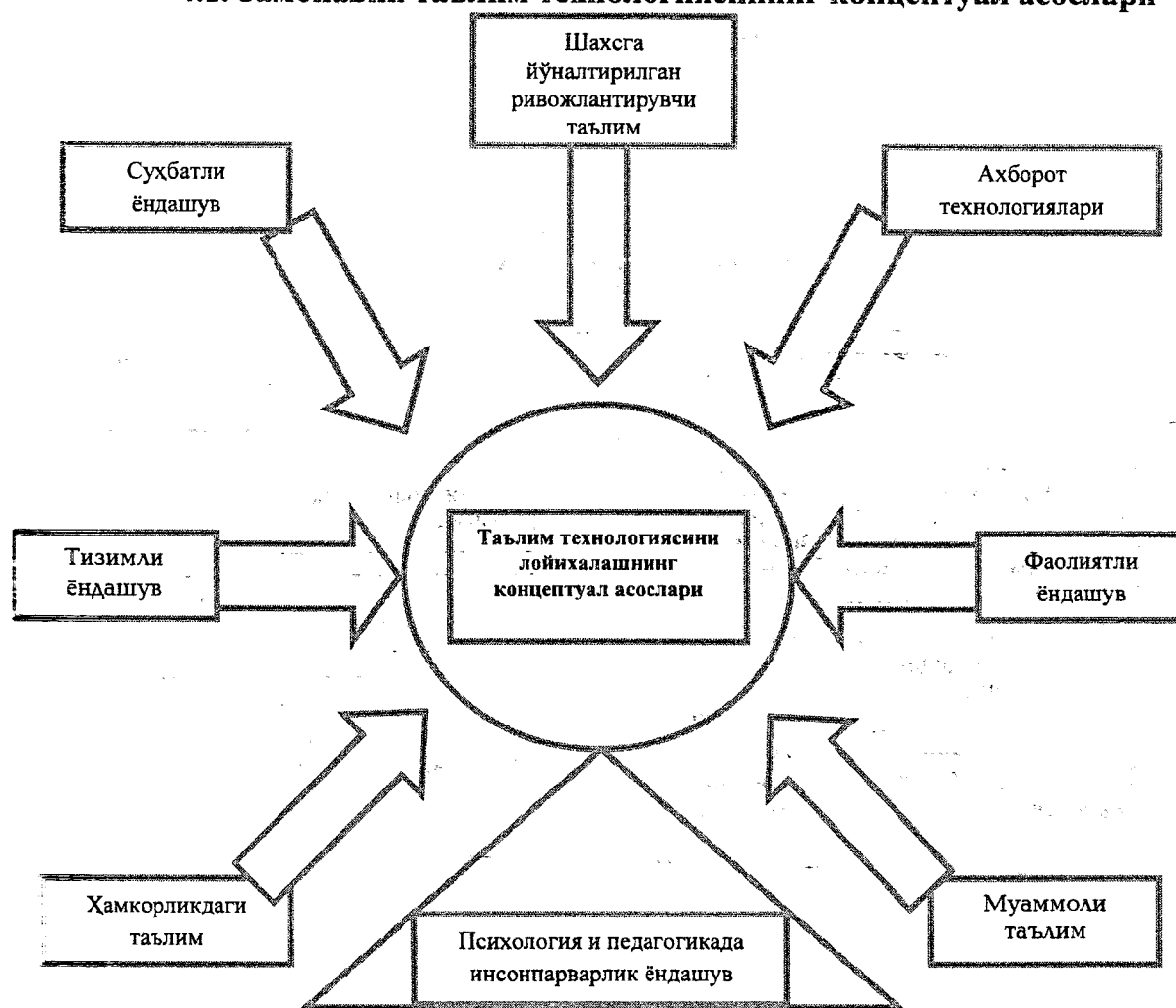
4. ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНING КОНЦЕПТУАЛ АСОСЛАРИ

Концепция – умумий ғоя ёки бирор-нарсга тўғрисида тасаввур, тушунча, фикрлар тизими.

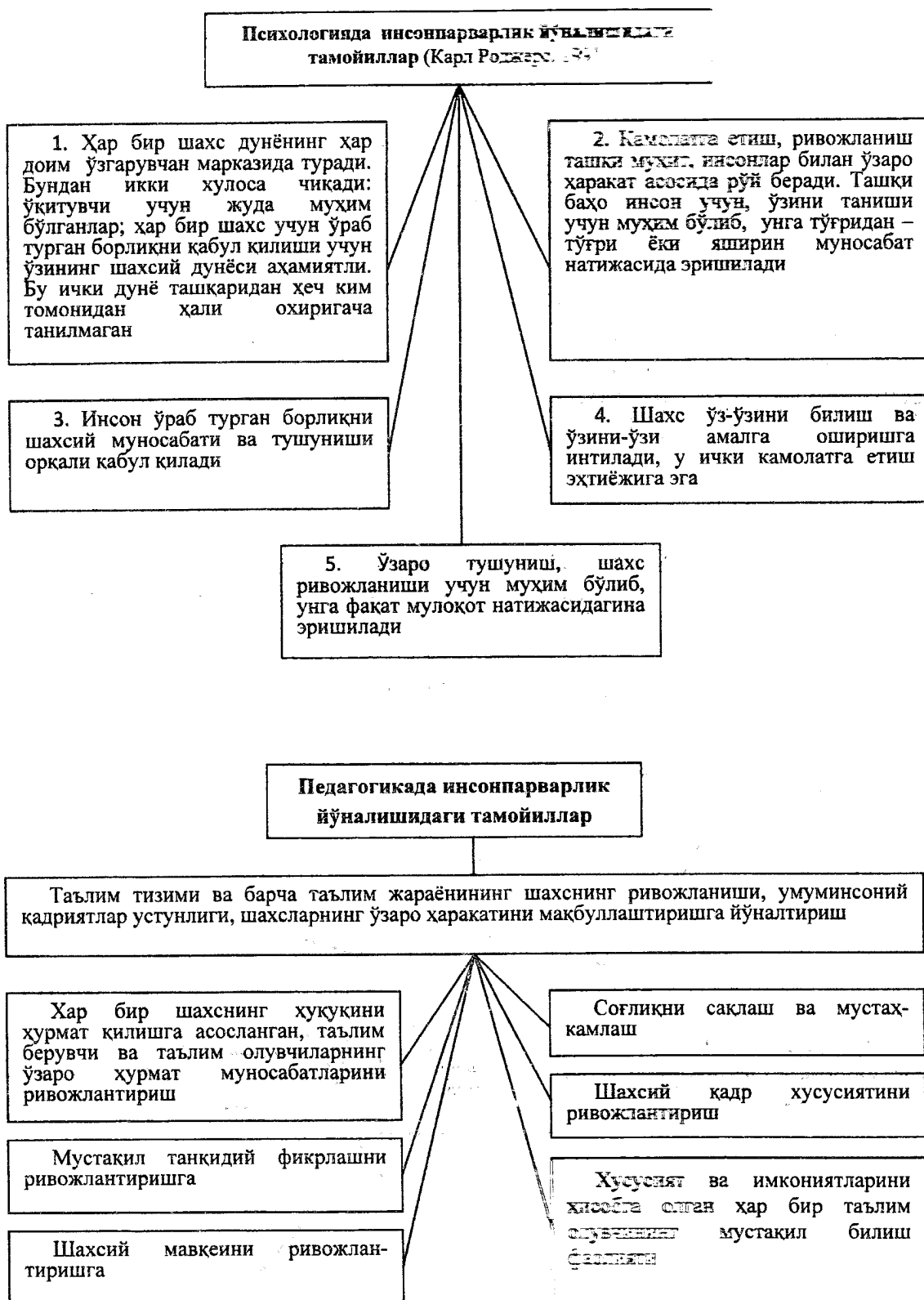
Таълим технологияси аниқ педагогик ғоя асосида ишлаб чиқилиб, унинг негизини қуйидагилар ташкил этади: (1) муаллифнинг аниқланган методологик, фалсафий йўналиши; (2) педагогик, психологик ва ижтимоий фанлар ҳамда педагогик амалиёт-концептуал асослари.

Таълим тизими бошқа барча хорижий мамлакатлар сингари фалсафа, психология ва педагогикада инсонпарварлик йўналишидаги тамойиллар асосида тузилади. Педагогикада бу йўналишнинг асосий фарқ қиладиган жиҳати шундаки, таълим олувчининг ўзлиги, унинг шахси, мустақил танқидий фикрлашини онгли ривожланишига аниқ йўналтирилган, уларнинг хусусият ва имкониятларини ҳисобга олган ҳар бир таълим олувчининг мустақил билиш фаолиятига боғлиқ ҳисобланади.

4.1. Замонавий таълим технологиясининг концептуал асослари

4.2. Психология ва педагогикада инсонпарварлик йўналишидаги тамойиллар

4.3. Шахсга йўналтирилган ривожлантирувчи таълим ва уни амалга ошириш шартлари

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шартлари
<p>Шахсий ёндашув куйидагиларни англатади: - таълим бериш жараёнини тузиш ва амалга оширишда шахсга мақсад, субъект устунлиги, натижа ва унинг самарадорлигини асосий мезондек йўналтириш; - таълим жараёнининг барча иштирокчиларининг тўлақонли ривожланиши; - таълим бериш жараёнини инсонпарварлаштириш ва табақалаштириш: касбий тайёргарлик йўналишлари бўйича Давлат Таълим стандартлари талабларига риоя қилган ҳолда таълим олувчи шахсини ривожланиш йўлига йўналтириш; - таълим олувчиларни психологик-касбий ва шахсий хусусиятлари ва қобилиятларини ҳисобга олиш; - таълим жараёни иштирокчилари фаолиятининг шахсий қизиқишларини таъминлаш</p>	<p>Таълим олувчи шахсни ҳар томонлама эркин ва ижодий ривожланиши учун қулайлик, зиддиятсиз ва хавфсиз шароитларни таъминлаш, унинг табиий имкониятларини амалга ошириш. Таълим берувчининг таълим олувчи шахсини қабул қилиш: унинг мақсадлари, ҳаяжонлари, қизиқишлари, қарашлари, муносабатларини тушуниш, уларни худди қимматлидек тан олиш, унга, унинг кучи ва имкониятларига ишониш.</p> <p>Таълим бериш технологиясини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш жараёнида ушбу билим соҳасида ўқимишлилик даражаси ва шахс маданиятининг умумий ривожланиш даражаси; - таълим олувчининг психологик-физиологик хусусияти; - ҳар бир таълим олувчи учун таълим ўқув дастурларига нисбатан шахсий хусусият ва ўқитиш таъсири остида унинг ривожланиш ўзгарувчанлиги, унинг имкониятларига мос равишда мослашади; - унга ўзининг билимга, ўзини аниқлай олиши, ўзини ривожланиши ва ўзини амалга оширишига ёрдам кўрсатиш.</p> <p>Таълим олувчининг ривожланиш ва сўниш истиқболларини аниқлаш, ундан сўнг эса тўғрилаш учун, унинг шахсий ривожланишини объектив назорат ва ташҳис қилиш.</p> <p>Таълим олувчини нафақат касбий сифатда, балки шахс сифатида ривожланишининг умумпедагогика малакаларини ривожланиши технологиялари ишлаб чиқиш ва амалга ошириш.</p> <p>Бу мақсадга, ўқитиш ва шахсий ривожланиш таълим берувчи ва таълим олувчи учун ҳаётий ва касбий моҳиятга эга бўлганда, ушбу фаолиятга мустақам қизиқиш уйғонганда, ўқитиш ва ривожланиш шахсининг ҳаётий эҳтиёжига айлангандагина эришилган деб ҳисоблаш мумкин.</p>

4.4. Таълимга фаолиятли ёндашув ва уни амалга ошириш шартлари

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шarti
<p>Фаолият-шахснинг ривожланишида асос, восита ва ҳал қилувчи шарт. Бу таълим олувчи шахснинг жараёнли сифатларини шакллантириш, унинг ҳаракатларини фаоллаштириш ва жадаллаштиришни, ўқув жараёнида унинг барча имконияти, тиришқоқлиги ва ғайратини кенгайтиришни юзага келтиради</p> <p>Фаолият – ўзлаштириш объекти Таълимга шахсий ва ривожлантирувчи ёндашув билан ўзаро алоқада бўлганда амалга ошади</p>	<p>Таълим берувчи вазифасининг ўзгариши: нафақат билим бериш, балки таълим олувчиларни уларни мустақил излаш, тахлил қилиш, таққослаш, ўзгартиришга, ҳаётий муҳим вазифаларини ҳал этишда қўллаш, барча ҳаётий йўли давомида билимларини тезкор янгилаш ва тўлдиришни ўргатиш.</p> <p>Бунинг учун ўқитувчи барча тўғри ечимларнинг биринчи тоифадаги намойишчиси бўлмасдан, балки ўқув жараёнининг ташкилотчиси, маслаҳатчиси ва назоратчиси бўлиши керак; билимларни етказишнинг кам самарали оғзаки йўллари камайтиришга келтириш.</p> <p>Таълимнинг жуфтлик ва гуруҳли ташкил қилиш шакллари амалга ошириш орқали жараёнда диалог ва полилогда ўзгарувчан томонларда таълим олувчининг юқори фаоллигини таъминлаш; башоратлаш, режалаштириш ва ўқув-билиш фаолиятини ташкиллашатириш бўйича таълим олувчилар мустақил фаолиятини қўллаб-қувватлаш</p>

4.5. Таълимга суҳбатли ёндашув ва уни амалга ошириш шартлари

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шarti
<p>Таълим жараёнини таълим берувчи ва таълим олувчи ўртасидаги суҳбатдек тузишни ифодалайди ҳамда дастурий фаолиятни ҳамкорликда тузишга йўналтирилган.</p> <p>Шахсий ва фаолияти билан биргаликда инсонпарвар педагогиканинг методологияси моҳиятини ташкил этади. Уларни умумийликда қўллаш қуйидагиларни яратади:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ таълим жараёни иштирокчилари субъектларини психологик бирлиги ва ўзаро ҳаракати туфайли “объектли” таъсир этиш ижодий ўзаро ривожланиш ва ўзи ривожланиш жараёнига ўз ўрнини беради; ▪ таълим жараёни иштирокчилари эркинлигини ошириш; ▪ шахснинг ўзини - ўзи фаоллаштириши ва ўзини - ўзи амалга ошириши 	<p>Таълим берувчи вазифаси:</p> <ul style="list-style-type: none"> - таълим олувчилар билан тенг ҳуқуқли томонни ўрнатиши; - шунчаки ўқитиш эмас, таълим олувчиларни ривожланишга, унинг ўзи ҳаракатланишига шароит яратишга рағбатлантириш; - таълим олувчиларда мустақил фикрлаш, муаммони мустақил режалаштириш қобилиятини ва уни ечиш йўллари таклиф этиш, олинган натижаларни баҳолаш ёки текширишга олинисига тайёргарликни шакллантириш. <p>Бунинг учун қуйидагиларни амалга ошириш зарур: вазиятли лойиҳалаш; фикр-изланишли суҳбат; ҳаётий муаммолар матнига ўқув топшириқларини киритиш; таълим олувчиларда мустақиллик, мустақил ўқиш, ўз тақдирини ўзи белгилашга, ўзини-ўзи амалга ошириш қобилиятларини ривожлантириш учун шароит яратиш</p>

4.6. Муаммоли таълим ва уни амалга ошириш шартлари

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шарти
<p>Бу таълим берувчини таълим олувчилар билан фаол ўзаро ҳаракатини ташкиллаштириш йўли бўлиб, бунда тақдим этилган муаммоли таълим мазмунини ечишда улар мунозара юритадилар, фикр юритишни ўрганадилар, билимларни ижодий ўзлаштирадилар.</p> <p>Алоҳида фикрлашни, билимларни мустақкамлаш ва амалий фаолиятда ижодий қўллашни таъминлайди.</p> <p>Таълим олувчиларнинг шахсий интилишлари, билиш кизиқишларини шакллантиради, фикрлаш қобилиятларини ривожлантиради, таълим олувчиларнинг диалектик фикрлашини шакллантириш ва ривожлантиришига ёрдам беради</p>	<p>Таълим олувчилар олдига тартибли ва мақсадга йўналтирилган муаммоларни илгари суриш, уларни таълим берувчи раҳбарлиги остида ҳал этиб, янги билимларни фаол ўзлаштирадилар.</p> <p>Йўналиш бўйича мустақил ижодий билиш фаолиятини таъминлаш: муаммоли вазият → муаммони шакллантириш → уни ҳал этиш йўли → муаммони ечиш → ечимни текшириш</p>

4.7. Таълимни ташкиллаштиришга тизимли ёндашув ва уни амалга ошириш шарти

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шарти
<p>Таълим технологияси тўғрисидаги тушунча педагогик тизимнинг аниқ бўлган бутун (тузилмавий ва мазмунли) таркибини билдиради.</p>	<p>Таълимий технологияни олдиндан мақсадини белгилаш ва фаолият натижаларини шакллантиришдан то педагогик ва таълим олиш жараён йўлининг тапхис ва назорат тизимини тузишгача лойиҳалаштириш. Бу нафақат қўйилган мақсадга эришиш кафолатини таъминлайди, балки кўрсатилган жараёнларни куриш ва амалга оширишда ихтиёрийликдан келиб чиқадиган оқибатларининг олдини олади, ўқув-тарбия фаолияти давомида тўғрилаш эҳтимолини бартараф этади</p>

4.8. Ҳамкорликда таълим бериш ва уни амалга ошириш шартлари

Асосий назарий мазмуни	Амалга ошириш шарти
<p>Шахсга йўналтирилган гоёларни намоён қилади: (1) ҳар бир таълим олувчилар томонидан БМК, уларнинг шахсий хусусиятларининг ривожланиш даражасига мувофиқ эгаллаши; (2) мулоқот қўникмаларини шакллантириш: бирга фаолият олиб боришни ўргатиш, таълим олиш ва яратиш, ҳар доим бир-бирига ёрдамга келишга тайёр бўлиш, омад кувончи ёки муваффақиятсизлик аламини бўлиш.</p> <p>Топшириқни нафакат биргаликда бажариш, балки биргаликда ўрганиш; мусобақа эмас, балки ҳамкорликда.</p> <p>Ҳамкорликда таълим олишни ташкиллаштиришнинг асосий тамойиллари: -бир топшириқ бир гуруҳга;</p> <p>-рағбатлантириш ҳамма учун; -ўз омади ва бошқа гуруҳ омадлари учун ҳар бир шахснинг масъулияти;</p> <p>-ҳамкорлик фаолияти;</p> <p>-муваффақиятга эришишда тенг имкониятлар</p>	<p>Мақсадни белгилаш жараёнида амалга оширилади. Мустақил индивидуал иш → гуруҳларда ҳамкорликдаги иш- ҳамкорликда таълим беришда билиш жараёнининг диалектик ўзаро боғлиқлиги шундан иборат.</p> <p>Таълим берувчи вазифасининг ўзгариши: таълим олувчилар билан (оммавий эмас!) янги ўзаро ҳаракатга тайёргарлиги ва қодирлиги. (1) шахсий тенглик ва ҳурмат, тўлақонли мулоқот ва ўзаро тушунишга ўтиш, (2) таълим жараёни иштирокчилари ўзаро ҳаракатининг янги шакллари: таълим берувчи → гуруҳ → таълим олувчилар, таълим олувчилар → таълим олувчилар.</p> <p>-топшириқни бажариш учун гуруҳга бир топшириқ берилади; -гуруҳ ҳамма учун ягона, ҳамкорликдаги иш баҳолари жамланиши, (умумий натижага эришиш учун гуруҳдаги барча таълим олувчилар ҳаракати баҳоланади), шунингдек ҳар бир иштирокчининг шахсий қўшган ҳиссасидан келиб чиқадиган баҳони олади; -ўзаро ҳаракатни тезлаштириш йўллари, яъни гуруҳли баҳс, ҳамкорлик, ўзаро ёрдам, ҳамкорий фаолият; -ҳар бир таълим олувчи шахсий муваффақиятларини такомиллаштиришга, маддеки бошқалар билан бирга баҳо олса, таълим олишда шахсий имкониятлари, қобилиятига йўналтирилган бўлиши керак</p>

5. АНЪАНАВИЙ ТАЪЛИМНИНГ ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИГА АСОСЛАНГАН ТАЪЛИМДАН ФАРҚИ

Анъанавий таълим бериш	Технологик ёндашувга асосланган таълим бериш
1. Концептуал асослар	
<p>Таълим олувчига ёндашиш бўйича назоратли-насихатгўй, эгаллаб бўлинган усул бўйича қайта тиклашли, таълим олувчиларнинг ташаббускорлиги ва мустақиллигини бостирувчи, қатъий ташкил этилган бўйсиниш асосидаги (авторитар) таълим.</p> <p>Ўрта таълим олувчи имкониятлари, уларни ўзлаштириш ва билимларни қайта тиклашларига йўналтирилган таълим.</p> <p>Ўрганиш – эслаб қолиш вазифаси, дарс бериш эса – асосий фаолият.</p> <p>Таълим парадигмаси: таълим берувчи – китоб – таълим олувчи</p>	<p>Шахсга йўналтирилган таълим ва таълимга тизимли – ҳаракатли ёндашишга асосланади. Таълим олувчи шахси – таълим жараёнининг марказий эгаси. Муносабатларнинг инсонпарварлиги ва эркинлиги, ўқишга мажбурлашдан воз кечиш.</p> <p>Табақалаштириш ва индивидуаллаштириш; умумий таълим олувчининг ақлий ривожланиш даражаси ва ушбу фанни улар томонидан ўзлаштирилишини ҳисобга олиш.</p> <p>Ўрганиш–ақлий ривожланиш, мустақил эгаллаш жараёни ва асосийси таълим олувчиларнинг эгаллаган билимларини қўллаш олишлари; хусусияти бўйича муаммоли, изланувчан, ижодий.</p> <p>Таълимнинг янги парадигмаси, яъни: таълим олувчи – китоб – таълим берувчи</p>
2. Таълим олувчининг тутган ўрни ва вазифаси	
<p>Таълим берувчи таъсиридаги бўйсунувчи объект.</p> <p>Билим – бирдан-бир мақсад.</p> <p>Хато – жазоланади.</p>	<p>Мустақил билиш фаолиятини олиб борувчи, таълим жараёнининг тенг ҳуқуқли субъекти.</p> <p>Билим – шахсий муаммоларни ҳал этиш воситаси.</p> <p>Хато қилишга ҳаққи бор – хатоларда ўрганади</p>
3. Таълим берувчининг тутган ўрни ва вазифаси	
<p>Китоб билан бирга, ягона ташаббускор шахс – билиш субъектини назорат қилувчи, асосий билим манбаи: бошқарув органларининг раҳбарлик бўйруқларининг бажарувчиси</p>	<p>Таълим олувчиларнинг мустақил билиш фаолиятлари ташкилотчиси, уларнинг масъул маслаҳатчиси ва ёрдамчиси. Таълим олувчиларнинг нафақат БМК назоратини, балки эҳтимолий четга чиқиш ўз вақтида тўғрилаш мақсадида уларнинг таълим берганлик ташҳисини таъминлайди</p>
4. Таълим бериш ва ўрганиш усуллари	
<p>Тайёр билимларни оғзаки баён қилиш орқали билдириш. Оддийдан умумийликка индуктив мантикқа, механик эслаб қолишга, қайта тиклаш (ўзгаришсиз қайтариш) баёнига асосланган, намуна бўйича таълим бериш. Натижада таълим олувчиларни сусткашликка, нутқ фаолияти бўшашишигача олиб келади</p>	<p>Муаммоларни излаш, билимларни амалиётда қўллашга йўналтирилган, муаммоли вазиятларни яратиш, фаол билишнинг ижодий тадқиқотчилик фаолиятига асосланган фаол таълим бериш усуллари</p>

5. Таълим берish воситалари

Таълим берувчи сўзлари, кўргазмалари ва техник воситалар. Мураккаб (техник) тилда ёзилган ўқув адабиётлар, шу боис қабул қилишга мураккаб; асосан уй вазифаси учун қўлланилади.

Анъанавий воситалар билан бир қаторда – ахборотли техник воситалар. Ўқув материаллар таълим олувчилар томонидан билимларни мустақил излаш учун ишлатилади

6. Таълим беришни ташкиллаштириш шакллари

Оммавий таълим бериш: таълим олувчилар бир-бирлари билан ажралган муносабатда; мустақилликнинг етишаслиги.

Таълим берувчи фақат педагогик фаолиятни режалаштиради.

Ўзлаштирилган БМК назорати.

Миқдорий баҳо - баҳолаш-мажбурийлик воситаси ҳисобланади, таълим берувчининг таълим олувчи устидан ҳукмронлик курали бўлиб хизмат қилади: таълим олувчи фаолиятининг якуний таҳлили ва баҳолашиши

Мақсадни белгилаш: якуний ўқув натижаларининг мезонли чекланувчидек, ташхисий белгиланган мақсадларни кафолатли эришишга йўналтириш; олинган натижалар сифатини ўлчашнинг мезон ва кўрсатмалари мавжуд.

Нафақат башорат қилади, балки педагогик фаолиятни лойиҳалайди ва режалаштиради, шу билан бирга ўқув фаолиятининг мазмуни ва тузилишини ишлаб чиқади, таълим олувчиларни мустақил ўқув-билиш фаолиятларини башорат қилаётганларида, режалаштираётганларида ва ташкиллаштираётганларида уларнинг ташаббусларини оширади ва қўллаб-қувватлайди.

Таълим берувчи таълим олувчи билан таълим жараёнини ўқув диалогидек тузади; уларда мустақилликка интилишни ривожлантириш учун, ўзи мустақил таълим олишга тайёргарлик, ўз-ўзини билиши, ўз-ўзини амалга ошириш ва ўз-ўзини тақдим эта олиш қобилиятлари учун шаройт ярағайди.

Нафақат БМК назорати, балки таълим берилганлик, ривожланиш, тарбияланганликнинг мониторинги.

Таълим берувчи умумий натижани баҳолайди ва таълим олувчи билан ҳамкорликдаги меҳнатларини таҳлил қилади: қўланаётган натижаларга нима учун эришилмади ёки қандай эришилди

I. Режа

1. Таълим технологияси - педагогика тизимнинг ташкил этувчиси.
2. Таълим технологиясининг (қисмлари бўйича) тузилмаси.
3. Таълим технологиясининг ҳаракатланувчи тузилмаси.
4. Таълим технологиясини лойиҳалаш ва ишлаб чиқиш тартиби .

II. Асосий тоифа ва тушунчалар

Тизим, модел, тузилма, таркиб, элемент, ҳаракатланувчи тузилма, лойиҳалаш, мақсадни белгилаш, мақсад, вазифа, натижа.

III. Мавзуни ва алоҳида саволларни ўрганиш учун фойдаланилган ва тавсия этилаётган адабиётлар рўйхати

1. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат - Т.: ТДПУ, Низомий, 2003.
2. Авлиёқулов Н. Замонавий ўқитиш технологиялари.-Т., 2001.
3. Бершадский М.Е. В каких значениях используется понятие "технология" в педагогической литературе? //Школьные технологии.- 2002.- № 1.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М.: Педагогика, 1989.
5. Боголюбов В.И. Эволюция педагогических технологий //Школьные технологии - 2004. - № 4.
6. Голиш Л.В. Технологии обучения на лекциях и семинарах: Учебное пособие //Под общ. ред. акад. С.С. Гулямова. - Т.: ТГЭУ, 2005.
7. Епишева О.Б. Основные параметры технологии обучения. Школьные технологии -2004.- № 4.
8. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Педагогик технология асослари. Т.: Ўқитувчи, 2004.
9. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта.- М.: Знание, 1989 / Новое в жизни, науке, технике. Сер. "Педагогика и психология". № 6.
10. Кушнир А.М. Методический плюрализм. //Школьные технологии.- 2004. № 4.
11. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие. - М.: Народное образование, 1998.
12. Саидахмедов Н.С. Педагогик амалиётда янги педагогик технологияларни қўллаш намуналари. - Т.: РТМ, 2000.

13.Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология:назария ва амалиёт. - Т.: Фан, 2005.

14. Фарберман Б.Л. Передовые педагогические технологии. -Т.: Фан, 2000.

IV. Ўзини текшириш учун савол ва топшириқлар

1.Педагогик тизим моделини тасвирлаб беринг ва унинг таркибларини айтинг.

2.ТТ моделини тасвирлаб беринг ва унинг таркиби ҳамда элементларини айтинг.

3.ТТ ҳаракатланувчи тузилмасини кенгайтириб баён этинг.

4.ТТ лойиҳалашда нима учун йўналтирувчи босқич муҳим ҳисобланишини тушунтиринг.

5.Нима учун натижавий босқичда баҳолаш-таҳлилий ҳаракатлар муҳим аҳамиятга эга эканлигини тушунтиринг.

1. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИ – ПЕДАГОГИКА ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛ ЭТУВЧИСИ

1.1. Педагогик тизим тушунчаси

Тизим – ўзида яхлит борлиқликни намоён этиб, бунда ўзаро боғлиқ ва ўзаро ҳаракат қилувчи қисмларнинг ўзгармас тартиби унинг ички тузилмасини яратади. Бу ҳаракат қилувчи тузилма бўлиб, бунда фаолият аниқ мақсадларга боғлиқ бўлади.

Педагогик тизим куйидаги таркиблардан иборат:

1. **Таълим берувчи** - ўқитувчи, ишлаб чиқариш таълими устаси.

2. **Таълим олувчи** - талаба, ўқувчи, тингловчи.

3. **Таълимий мақсад** – бу таълим беришни бирор нарсага интилиши.

4. **Натижа** – (1) ушбу давр ичидан чиқишда таълим олувчини билиши, удаллаши, кадрлаши зарур бўлган, таълим беришни бирор нарсага келишидир;

(2) таълим жараёнини самарали боришини намоён қилиб, мақсадга эришиш даражасини тавсифлайди. Натижа белгиланган мақсадга мос келса, қўйиш ўргатиш жарёни тугалланган ҳисобланади.

5. **Ўқув ахбороти мазмуни** – фан бўйича ўқитиш мазмунини ташкил этувчи, адабиёт матнлари ва ўқув қўлланмалар, лугат ва бошқа ахборот манбаларидан иборат бўлади. Ўқув дастури асосида аниқланади ва мақсадни белгилашдан келиб чиқиб таълим берувчи томонидан ўзгартириш киритилади.

6. **Таълим технологияси** – (1) ўқитиш усул, шакл ва воситалар; (2) мулоқот, (3) ахборот ва (4) бошқарувнинг йўли ва воситалари.

7. Таҳлилий-натижавий таркиб – таълим технологияси бўйича қилинган натижалар самарадорлигини ўлчашнинг йўл ва воситалари.

Агар педагогик тизимнинг таркибий ташкил этувчиларидан биттаси йўқ бўлмаса, ундай ҳолда таълим жараёнининг ўзи ҳам бўлмайди, ёки у нисбатан хусусиятга эга бўлади. Ҳар қандай ҳолатда ижобий натижа бўлса ҳам, педагогик тизимнинг тасодифий бўлиши мумкин.

1.2. Педагогик тизим тузилмаси

Изоҳ:

“Бошланғич вазият” таълим технологиясини лойиҳалашни бошлаб кетганда кенг қамровли ахборотни олишдир, яъни:

Таълим олувчилар, шу қаторда уларнинг:

- таянч билимлари (аввал олган билимлар йиғиндиси);
- ўқув - ахборотли малакалар;
- ўқишни давом эттириш, касбни эгаллаш учун керакли ўқув мулоқотли (зараро фикр алмашинуви билан боғлиқ) малакалар;
- касбий муҳим сифатлар;
- шахснинг ижтимоий муҳим аҳамиятга эга бўлган сифатлари;

Ўқув – моддий манба:

- ўқув материалларининг (китоблар, қўлланмалар, луғатлар ва бошқалар)

мавжудлиги;

- таълим бериш воситаларининг борлиги ва ҳолати;
- жиҳозланган хоналарнинг (устахона, тажриба ўтказиш хоналари ва бошқалар) мавжудлиги.

Бошланғич вазиятни “аниқлаш” мақсадни белгилаш учун муҳим.

“Кечиктирилган, ўзгарувчан натижа”. Моддий ва масъул (масалан, ишлаб чиқариш шароитидаги) фаолият маълум соҳанинг борлиқ қонуниятлари билан боғлиқ. Шу боис ишлаб чиқариш технологиялари технологик тартибни қатъий белгиланиши билан хусусиятланади ва шу билан бирга натижани белгиланган мақсадга мослигини доимо таъминлайди.

Ваҳоланки, таълимий фаолият шахсий-субъектив, хиссиётли хусусиятга эга бўлиб, у муаллифлик, индивидуал, ижодий, тайёргарликсиз, яъни жараёни ўзида яратиш табиатида таълим беришга асосланади, таълим берувчининг психологик-касбий хусусиятлари ҳамда таълим олувчиларни кўп қиррали шахсий хусусиятлари билан ифодаланади. Шу боис, таълим технологиясида белгиланган тартибдан четга чиқишга йўл қўйилади, биргина ва фақат шу технологияни амалга оширишда субъект томонидан эришилган таълим натижалари эса, *кечиктирилган, ўзгарувчан хусусиятга* эга бўлади.

Шундай бўлса ҳам ҳар қандай ҳолатда ҳам эришилган натижа бир оз ўртача кўрсаткичга яқин бўлади.

2. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ ТУЗИЛМАСИ

2.1. Таълим технологиясининг таркибий қисмлари ва элементлари

Тузилиш (лот. *structura* – тузилиш, жойлашиш), таркибий қисмларнинг муайян ўзаро алоқаси, ўзаро жойлашуви; бирор нарсанинг тузилиши.

Тузилманинг қисмлари – унинг шартли бўлинмайдиган ва қиёслана оладиган қисмлари.

Тузилманинг ташкил этувчилари - қисмлар учун уларни бирлаштирувчи ном.

Таълим технологияси - тизимли тоифа бўлиб, тузилмавий ташкил этувчи ва қисмлари бўлиб, қуйидагилар ҳисобланади:

1. Таълимнинг йўл ва воситалари: таълим усуллари; таълим шакллари; таълимнинг йўллари, техникалари; таълим воситалари.

2. Мулоқотнинг йўл ва воситалари:

2.1. Таълим берувчини таълим олувчилар билан бирга тезкор қайтар алоқа асосида бевосита ўзаро ҳаракати:

(1) таълим берувчи - ўқув ахборот манбаи, ундан фойдаланишнинг ташкилотчиси ҳамда назоратчиси;

таълим олувчи - ахборот истеъмолчиси, таъсир ўтказиладиган бошқарув объекти;

(2) таълим берувчи - ўқув ахбороти манбаи бўлиб, маслаҳатчи, таълим жараёнининг субъектлари ўртасида ахборот алмашинувининг мувофиқлаштирувчиси;

таълим олувчи - ўқув ахборотини эгаллаш ва уни ишлатиш бўйича шахсий мустақил ижодий фаолият субъекти.

2.2. Вақт бўйича бўлинган қайтар алоқа билан таълим берувчини таълим олувчилар билан бирга билвосита ўзаро ҳаракати:

(1) таълим берувчининг таълим манбалари билан таълим олувчиларнинг кам иштирокларидаги ўзаро ҳаракати;

(2) таълим берувчининг бир таълим олувчи билан, иккита таълим олувчи ўртасидаги: фаол ўзаро ҳаракат;

(3) таълим жараёнининг барча иштирокчилари ўртасида: таълим берувчи таълим олувчилар гуруҳи билан; таълим олувчи гуруҳлар ўртасида: фаол ўзаро ҳаракат.

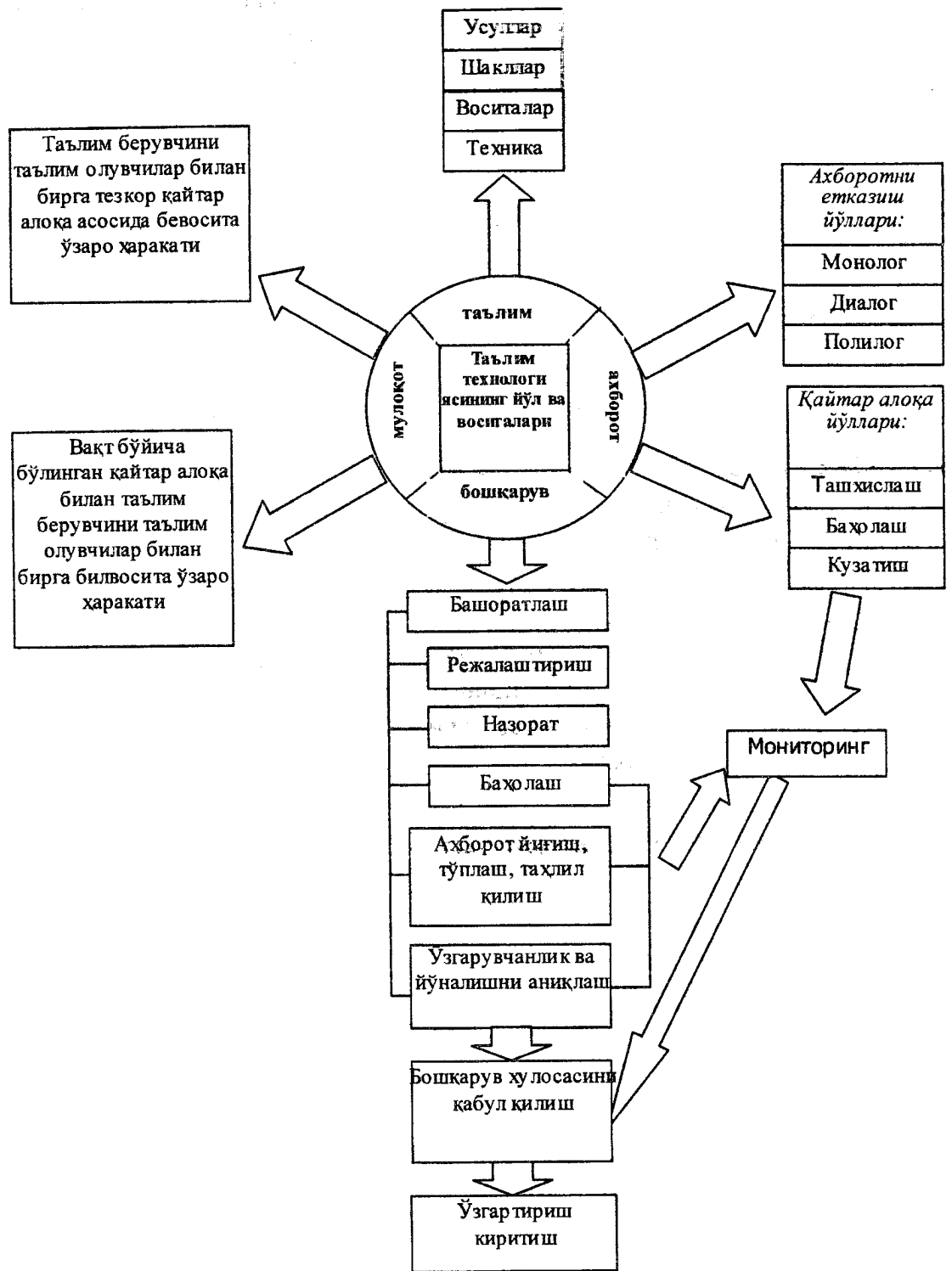
3. Ахборотнинг йўл ва воситалари:

- ахборотни етказиш - монолог, диалог, полилог;
- ахборотни олиш (қайтар алоқа) - ташхис, баҳолаш, қузатув.

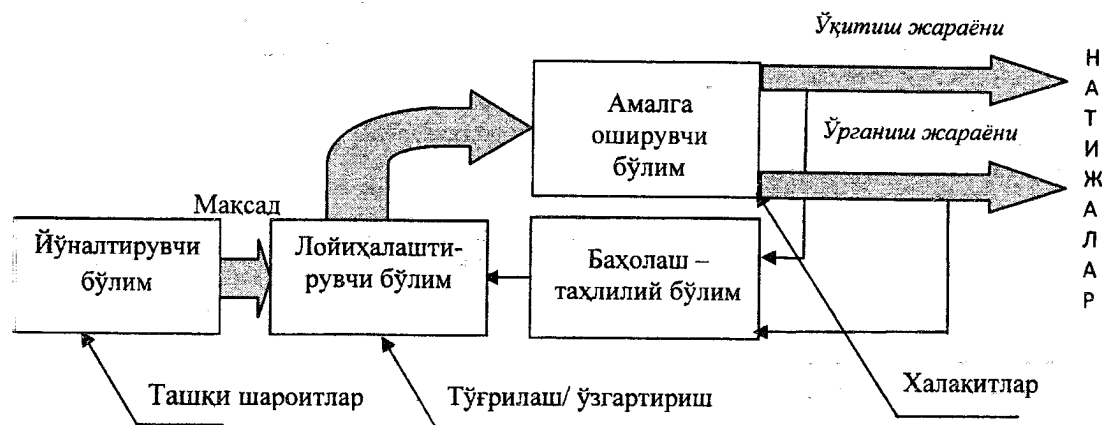
4. Бошқарувнинг йўл ва воситалари:

- башоратлаш;
- режалаштириш;
- назорат;
- баҳолаш;
- ахборотни йиғиш, унинг тўпланиши ва таҳлил;
- ўзгарувчанлик ва йўналишни аниқлаш;
- бошқарув хулосасини қабул қилиш;
- ўзгартириш киритиш.

2.2. Таълим технологиясининг тузилиши

3. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИНГ ҲАРАКАТЛАНУВЧИ ТУЗИЛМАСИ

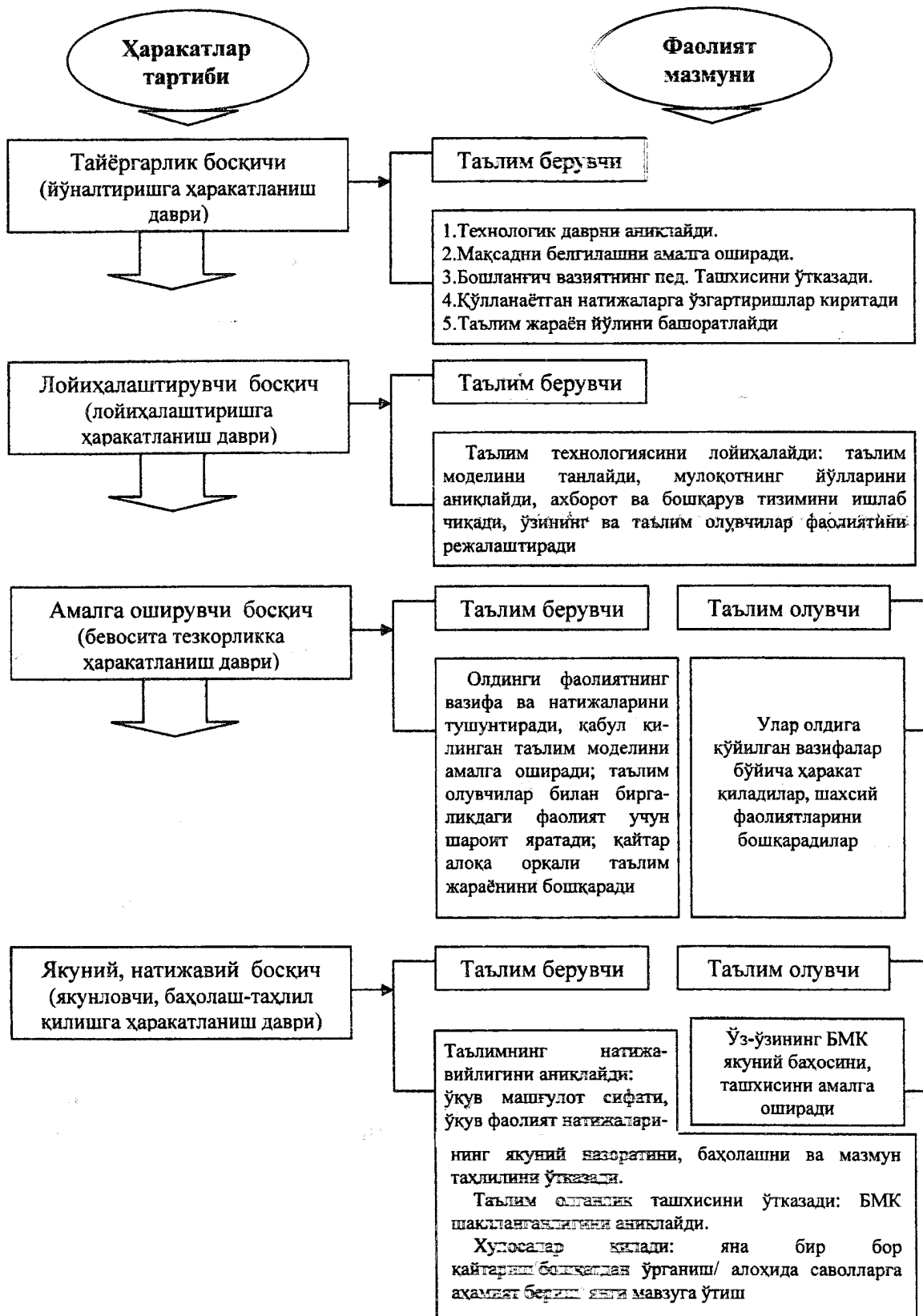
Изоҳ:

“Ташқи шароитлар” - ўқув хоналарни жиҳозлашда, техникавий ва бошқа ўқитиш воситаларининг ҳолати ва мавжудлиги, ижтимоий муҳит ва бошқаларда намоён бўлади.

“Халақитлар” - уларнинг келиб чиқиши таълим бериш технологиясини лойиҳалаштириш ва амалга ошириш жараёнида таълим олувчиларнинг тайёргарлик, ривожланганлик даражаси, уларнинг имкониятлари таълим жараёни иштирокчиларини зарурий психологик, шахсий, индивидуал ва бошқа хусусиятлари каби омилларни ҳисобга олишни йўқлиги билан намоён бўлади.

“Тўғрилаш /ўзгартириш” киритиш. Нима сабабдан таълим жараёни якунида унинг йўли ва натижаларини таҳлил қилиш муҳим ҳисобланади? Жавоб равшан- дастлабки ғояга йўл ва натижаларни тўлиқ мос келмаслиги сабабини аниқлаш, нима сабабдан, қаерда хатоликларга йўл қўйилганлигини аниқлаш учун, тезкорликда тўғрилаш киритиш ва ўз вақтида ўзгартириш киритиш зарур.

4. ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ЛОЙИХАЛАШ ВА ИШЛАБ ЧИҚИШ ТАРТИБИ

I. Режа

1. Таълим жараёнида бошқарувнинг ўрни ва моҳияти.
2. Мақсадни белгилаш.
3. Педагогик технологияни лойиҳалаштириш ва режалаштириш йўллари.
4. Талабанинг ўқув ютуқлари назорати.

II. Асосий тоифа ва тушунчалар

Бошқарув, мақсадни белгилаш, ташхислаш, башоратлаш, лойиҳалаш, режалаштириш, ташкиллаштириш, ахборотли таъминот, назорат, баҳолаш ва ўзгартириш, технология харитаси, педагогик мониторинг.

III. Мавзуни ва алоҳида саволларни ўрганиш учун фойдаланилган ва тавсия этилаётган адабиётлар рўйхати

1. Ахунова Г.Н., Голиш Л.В. Введение в проектирование и планирование педагогических технологий в экономическом образовании: Краткий конспект лекций. -Т.: Иктисод-молия, 2006
2. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс. Учебник.- М.: ВЛАДОС, 1999.
3. Саидахмедов Н.С. Педагогик амалиётда янги педагогик технологияларни қўллаш намуналари.-Т.: РТМ, 2000.
4. Толипов Ў., Усмонбоева М. Педагогик технология: назария ва амалиёт.-Т.: Фан, 2005.
5. Фарберман Б.Л. Передовые педагогические технологии. -Т.: Фан, 2000.

IV. Ўз-ўзини текшириш учун савол ва топшириқлар

1. Бошқарув жараёнининг моҳияти нимадан иборат?
2. Бошқарув жараёнининг моҳиятини ёритиб берувчи тушунчаларни айтинг ва уларнинг мазмунини очиб беринг.
3. “Мақсадни белгилаш”, “мақсад”, “натижа” тоифаларига кенгайтирилган баённи беринг.
4. Билимларни ўзлаштириш ва ўқув фаолияти йўлларига даражали ёндашув асосида таълим мақсадларини қандай бирдай қилиш саволига очиқ ёритиб берувчи, жавобни беринг.
5. Ўқув машғулотида таълим технологиясини лойиҳалаш ва режалаштириш бўйича ўқитувчининг ҳаракат тартибини айтинг.
6. Айтингчи, сизнинг фикрингизча, ўқув машғулотида таълимий технология тузилмаси ва таълим бериш технологияси тузилмасининг фаркли томонлари нимадан иборат? Жавобингизни асослаб беринг.

7. Ўқув машғулотида таълим технологияси моделининг кенгайтирилган тасвирини беринг.

8. Тузилмавий кўринишда ўқув машғулотининг технология харитасини тақдим этинг ва унинг мазмунли кўрсаткичларини ёритиб беринг.

9. “Ўқув ютуқлар назорати” тушунчасига ифода беринг. Унинг шакл, тури ва усулларини айтинг.

10. Мавзулардан бирига билимларни муваффақиятли ўзлаштиришнинг 3-даражали тестларини ишлаб чиқинг.

1. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА БОШҚАРУВНИНГ ЎРНИ ВА МОҲИАТИ

Бошқарув - бу тартибга солиш даражасини ошириш орқали ижтимоий тизим фаолиятини такомиллаштиришга йўналтирилган фаолиятнинг махсус шакли.

Бошқарув жараёнининг моҳияти мақсад-натижани мос келиш йўналиши бўйича ҳаракатни йўлга солишдан иборат бўлади.

Ўқитиш режасини тузишнинг ҳар босқичида ўқитувчининг бошқарув ҳаракатларини кўриб чиқамиз.

Мақсадни белгилаш - дидактик вазифаларни аниқлаш, ўқув натижаларини шакллантириш. Бу педагогик фаолиятни асосий омили бўлиб, таълим берувчи ва таълим олувчининг биргаликдаги фаолияти ҳаракатини умумий натижага йўналтиради.

Ташхис - таълим олувчилар хусусиятларини ва мавжуд моддий-техник имкониятларни ўрганиш. Бу мақсадни тўғрилаш зарурлиги ва уларга эришиш воситаларини танлашга имкон беради.

Башорат қилиш - ўрнатилган вақт ичида мавжуд шароитларда педагогик ва ўқув фаолияти натижаларини олдиндан кўриш.

Лойиҳалаш - олдиндаги фаолият моделини тузиш, мавжуд шароитларда ўрнатилган вақт мобайнида йўл ва воситаларни танлаш учун, мақсадга эришиш босқичларини ажратиш, улар учун алоҳида вазифаларни шакллантириш, ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиш воситаси ва йўллари аниқлаш.

Ташхис, башорат қилиш ва лойиҳалаш режани ишлаб чиқиш учун асос ҳисобланади.

Режалаштириш - олдиндаги ўзаро боғлиқ педагогик ва ўқув фаолиятининг режасини ишлаб чиқишдан иборат бўлади. У технологик харита кўринишида расмийлаштирилади.

Ташиқиллаштириш - таълим берувчи томонидан талабаларни белгиланган ишга жалб қилиш, белгиланган мақсадга эришишда улар билан ҳамкорлик қилиш.

Ахборотли таъминлаш - ўқув ахбороти ва қайтар алоқани етказиб беришнинг йўл ва воситаларини амалга ошириш. Бунда йиғилган ахборот жараёнининг боришини тезкорликда ўзгартиришни, таъсир кўрсатадиган

рағбатлантирувчи омилларни, самарали воситаларни киритишга имкон беради.

Назорат, баҳолаш ва ўзгартириш киритиш - ривожланиш жараёнига таъсир кўрсатадиган рағбатлантирувчи омилларни яратиш, педагогик таъсир этиш объекти ўзгаришини мувофиқлаш.

Тугалланган жараён таҳлили - самарасизликни, уларнинг пайдо бўлиш сабабини аниқлаш, келгуси такрор ишлаб чиқиладиган даврда унга йўл кўймаслик чораларини аниқлаш.

2. МАҚСАДНИ БЕЛГИЛАШ

2.1. «Мақсадни белгилаш» тушунчаси

Мақсадни белгилаш – технологиялаштиришнинг асосий омили ҳисобланиб, педагогик технологияни лойиҳалаштириш, ўқув жараёнини тузиш ҳамда ташкиллаштириш шундан бошланади.

Мақсад - кўзланаётган натижа модели кўринишидаги муҳим йўналишнинг маҳсули.

Бу эса, таълим субъектларининг фаолият якунида эгаллашлари кўзланаётган нарсadır.

Натижа - (1) ўқув фаолиятида олинган натижа таълим олувчининг ривожланишида олдинга силжиш бўлиб, бу унинг у ёки бу фаолиятида ўз аксини топади; (2) таълим жараёнининг самарали боришини намоён қилиб, мақсадга эришилганлик даражасини хусусиятлайди: таълим бериш ва таълим олиш жараёни натижа мақсадга мос келгандагина тугайди.

2.2. Билимларни ўзлаштириш ва ўқув фаолияти йўллариغا даражали ёндашув асосида таълим мақсадларини бирдай қилиш

Таълим олувчилар томонидан БМК ўзлаштириш даражаси	Уларга эришишнинг мақсад ва натижалари шакллантирилиши. Ўқув фаолиятини баҳолаш мезонлари	Ушбу натижаларга эришиш бўйича таълим берувчи ва таълим олувчилар ҳаракатларининг тавсифи
<p>I. Ўқувчиликка оид (таниш бўйича ҳаракатланиши)</p>	<p>Таълим мақсади: ...тўғрисида тушунчаларни шакллантириш.</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (маълум, таниш нарсани ўзгартиришсиз, умумий тахминларни) тушунтиради, айтади, санаб ўтади; • (ўз сўзларида) қайтариб беради; • ташқи белги ва хусусиятлари бўйича билади, танийди; • (сўзма-сўз) ёзади. <p>Баҳолаш мезони: ахборотни хатосиз қайта тиклайди.</p>	<p>Таълим берувчи: таълим олувчиларнинг билимларни ўзлаштиришлари бўйича фаолиятларини ташкиллаштирувчи, ахборот манбаи бўлади.</p> <p>Таълим олувчилар: ахборот - рецептив (қабул қилиш) фаолиятини амалга оширади: эшитади, кузатади, ўқув ахборотини эслаб қолади ва хатосиз қайта тиклайди.</p>
<p>II. Тартиблиликка оид (алгоритм) (намуна, ўхшашлик бўйича ҳаракатланиш)</p>	<p>Таълим мақсади: ...тўғрисида билимларни шакллантириш, назарий билимни ўхшашлик бўйича қўллаш, ҳаракатларни тартиб бўйича бажариш малакаларини шакллантириш, (ривожлантириш, мустаҳкамлаш).</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • асосий фикрни ажратади; • баҳо беради, яқун ясайди, исботлайди, таснифлайди; • тушунтиради, асослайди, умумлаштиради, ишончли далиллар келтиради, солиштиради ва таққослайди, хулосалар чиқаради; • мустақил вазифаларни ечади; • таниш шароитларда (намуна) тайёр кетма-кетлик бўйича ҳаракатларни бажаради: ўлчашларни ўтказди, синайди; текширади, (тизимларни, жиҳоз ва бошқаларни) ташхис қилади; ечади, йиғади; техник топширик, чизмаларни ўқийди; ишлаб чиқариш ишларини бажаради. (жиҳозларни) ишлатади ва бошқалар; • реферат тайёрлайди, тузади ва график, схема, жадвалларни ўқийди. <p>Баҳолаш мезонлари: ўқув фаолият йўллари баҳолаш мезонлари билан берадиган билимларини</p>	<p>Таълим берувчи: таълим олувчилар фаолиятини ташкиллаштиради.</p> <p>Таълим олувчилар: (намуна) кетма-кетлик бўйича репродуктив (қайта тиклаш) фаолиятини амалга оширади: билимларни онгли ўзлаштиради. уларни мустаҳкам эслаб қолади ва қўллайди: ўхшаш ҳолатда ҳаракатларни асос билан намунали ўрганганликлари бўйича таълим берувчи раҳбарлиги остида бажарадилар.</p>

	Ўзгартиради ва уларни таниш шароитларда қўллайдилар: намуна, ўхшашлик бўйича бажаради.	
III. Ижодий фикрловчиликка оид (эвристик) (харакатларни танлаш)	<p>Таълим мақсади: шахсий фаолият тартибини ташкил этиш ва шу бўйича мустақил ижодий изланишни олиб бориш ва билимларни излаб топиш, уларни янги ҳолатларда қўллаш малака ва кўникмаларини шакллантириш</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • шахсий фаолиятини режалаштиради ва ташкиллаштиради; • керакли ахборотни топади, танлайди, қўллайди ва янгидан ҳосил қилади; • ясайди, мураккаблаштиради, соддалаштиради; синайди; • билим ва малакаларни янги ҳолатларда таниш ва ностандарт топшириқларни, муаммоли ҳолатларни ечиш учун қўллайди; • (жиҳоз ва бошқаларни) ишлатиш бўйича тайёрлов қўлланмасини ўқийди ва шарҳлайди, тушунтиради олиб боради. Чизма ва жадвалларни; (компьютер ва бошқаларни) тизимдаги тўлиқсиз ташкил этувчиларни тўлдиради ва алмаштиради; • носозликларни мантиқан изланишини ўтказиши, керак бўлса таъмирлайди, тиклайди, алмаштиради, созлайди, яъни модификациялайди (турланиши, кўриниши, шаклланиши, ўзгариши). <p>Баҳолаш мезони: янги ҳолатда фаолият юритиш қобилиятини кўрсатади, янгидан ҳосил бўлган билимлари асосида ҳаракатларни бажаради, шахсий фаолиятини мустақил тузади</p>	<p>Таълим берувчи: таълим олувчилар фаолиятини йўналтиради.</p> <p>Таълим олувчилар: ижодий фикрловчилик турдаги натижавий ижодий фаолиятни амалга оширади: мустақил тузилган тартиб бўйича мустақил изланиш ва билимларни излаб топишни олиб боради, ўзлаштирилган билимларни излаб топишни олиб боради, ўзлаштирилган билимларни янгидан ҳосил қилади ва уларни янги ҳолатда қўллайди</p>
IV. Ижодкорликка оид (харакатларни излаш)	<p>Таълим мақсади: муаммони мустақил ажратиш ва ечиш қобилияти, тадқиқотчилик ва изланувчанлик фаолиятига тайёргарлик, нотаниш ҳолатларда ҳаракат қилиш қобилиятини шакллантириш (ривожлантириш)</p> <p>Натижалар:</p> <ul style="list-style-type: none"> • муаммони мустақил ажратади ва уни ҳал этиш йўлини топади; • тадқиқот объекти ва предметини топади, тадқиқот фарази ва вазифаларини илгари суради, тажриба ўтказиш режасини тузади, тажриба ўтказиши, тажриба натижалари асосида фаразни текширади, тажрибадан олинганларни қўллаш чегарасини аниқлайди <p>Баҳолаш мезони: тадқиқотчилик турдаги мақсадлар фаолиятини амалга оширади, тизимли ёндошиш йўллариغا эга, таҳлил қилиш малака ва кўникмаларни намойиш этади</p>	<p>Таълим берувчи: таълим олувчиларга маслаҳат беради</p> <p>Таълим олувчилар: тадқиқотчилик турдаги махсулдор фаолиятни амалга оширади</p>